HISTORIK

Sheltiens tidiga historia

Mycket av rasens tidiga historia bygger på mer eller mindre välgrundade slutsatser snarare än dokumenterade fakta. Olika spetshundar, kanske främst norska och isländska som kom till öarna med vikingar och fiskare, anses finnas i shelties tidigare historia. Sotiga nospartier och små envisa tjocka ståndöron vittnar om dessa anfäder. Om berättelsen om king charles spanieln som rymde från lustjakten och spred tantecken och tunga öron till sina avkommor verkligen är sann, vet man inte. Det finns påståenden och gissningar om andra rasinblandningar som skulle gjorts - avsiktligt eller av misstag - men detta är inte dokumenterat. Helt säkert, oomtvistad och dokumenterat är dock att collie korsats in.

Sheltien användes på Shetlandsöarna som gårdshund, dess huvudsakliga uppgifter var att hålla fåren borta från grönsaksodlingarna och att slå larm. Det finns också uppgifter om att de placerades på små öar tillsammans med en fårflock, syftet är oklart, möjligen var det att skydda fåren mot fåglar. Några egentliga rovdjur fanns ju inte.

För att fungera på de karga Shetlandsöarna behövde sheltien vara liten – shetlandsfåren var också småväxta – och billig i maten. Det har satt sina spår, nutidens shelties är kända för att bli feta av snart sagt ingenting! Hundarna behövde samtidigt vara härdiga för att klara det råa och fuktiga klimatet. Utseendet i övrigt var oväsentligt. Målningar och teckningar visar en robust liten hund med kortare, grövre och rundare huvud än vi ser idag, med mer brett ställda och tunga öron, mer lågställd i proportionerna och med mindre päls.

Under mitten av 1800-talet kom collien till Shetlandsöarna när skotska fårfarmare rensade stora markområden från ljung, och därmed gjorde dem tillgängliga för bete för större hjordar. Med sig hade skottarna den skotska collien. Korsningarna med collie (mer om dem senare) påbörjades således redan nu vilket sannolikt gav sheltien ett större mått av vallhundsegenskaper.

Hur kom då sheltien från Shetland till Skottland och England? Troligen på flera sätt: resenärer som kom på besök och fattade tycke för de söta hundarna, flottans sjömän som köpte med sig dem hem, och även genom hästhandlare som försåg de skotska gruvorna med Shetlandsponnyer och nu fann ännu en födkrok. Många av de shelties som prånglades ut som shetländska i början av 1900-talet var i verkligheten födda i Skottland. Efterfrågan på små söta fluffiga hundar var stor, och rasen blev snart populär i Skottland och England.

Klubbar bildas, rasen godkänns

Skotten James Loggie, född 1873, hade flyttat till Shetland och startade den första rasklubben, the Shetland Collie Club i Lerwick på Shetlandsöarna 1908. Hans prefix var passande nog Lerwick, och svart-vite Lerwick Jarl var en av de betydelsefulla tidiga avelshundarna. En annan av rasens tillskyndare var Lady Aberdeen, en stor hundentusiast med intresse även för många andra raser.

Variationerna i typ och storlek var enorma, och uppfödarna och klubbarna var inte alls överens om vad som var korrekt. Scottish Shetland Sheepdog Club, som bildats 1909, föreskrev en mankhöjd om max 30cm, men den shetländska klubben var mer flexibel. Inte heller om rasens namn var man överens. På Shetland gick hundarna under många namn, Toonie Dog, Peerie Dog, Shetland Collie, Shetland Sheepdog. Lanseringen av namnet Shetland Collie stötte på hårt motstånd bland collieuppfödarna, som ansåg att det att fråga om blandraser och ville inte på några villkor att ”collie” skulle associeras med dem. Så småningom enades man om namnet shetland sheepdog, och rasen erkändes av the Kennel Club (den engelska kennelklubben) 1914 bara några månader före första världskrigets utbrott. Samma år bildades the English Shetland Sheepdog Club, ESSC. I dag finns nio olika rasklubbar i Storbritannien.

Redan i slutet på 1800-talet deltog shelties i utställningar på Shetland, och 1906 visades de för första gången på Crufts. En av rasens frontfigurer, Miss Day Currie, senare sekreterare i ESSC, såg dem på utställningen i Glasgow 1908 och beskrev dem som ”små blandraser mellan 25 och 30 cm höga”.

Färgerna

I den första stamboken som gavs ut av the Shetland Club är black and tan den överlägset vanligaste färgen (färgen finns inte längre, nuförtiden har alla shelties vita tecken i större eller mindre omfattning). Svart-vita shelties var också vanliga. Blue merler fanns inte alls på Shetland, denna färg har kommit in i rasen via collie-korsningarna.

Colliekorsningar

Krigsåren innebar naturligtvis betydande svårigheter för uppfödarna och rasen höll nästan på att försvinna. Mrs Humphries (kennel Mountfort) tog nu det kontroversiella steget att korsa in småväxta collies. Den mest kända var en collietik vid namn Teena, som senare såldes till kennel Helensdale. Hon blev mor till Koko, som parad med Rufus of Mountfort producerade Ch Specks of Mountfort, som fick mycket stort inflytande på rasen. Kennel Chestnut parade 1924 collietiken Chestnut Sweet Lady med Chestnut Rainbow, vilket resulterade i en kull om åtta valpar där flera hamnade hos olika uppfödare som t.ex kennlarna Clerwood, Helensdale och Houghton Hill. I synnerhet de två sistnämnda bedrev uppfödning i flera decennier och hade enormt inflytande på rasen.

Colliekorsningarna var mycket omdiskuterade. Medan Miss Humphries var helt öppen med dem, gjorde andra det i smyg, även om en del inte ville gå den vägen alls. Det är ingen vågad gissning att korsningar med collie företogs även långt senare, men då i det fördolda.

Linjer och familjer

Inom shetland sheepdog-rasen har rasklubbar och uppfödare kartlagt olika släkter genom att spåra samtliga certvinnare tillbaka på fars- respektive och morssidan (far – farfar – farfarsfar, resp. mor – mormor mormorsmor, osv). Det var helt naturligt i hemlandet Storbritannien man började med detta, men Australien och Norge har följt efter. Man har talat om hanhundslinjer och tikfamiljer. Någon praktisk användning i avelsarbetet av denna information finns

knappast, däremot ger det en ungefärlig bild av hur pass många – eller få – individer som rasen baseras på.
Från början fanns 7 hanhundslinjer, men alla utom två har försvunnit. De kvarvarande betecknas BB och CHE, efter hanhundarna Butcher Boy och Chestnut Rainbow. Antalet tikfamiljer identifierades till 24, men nu har omkring hälften av dem troligen dött ut. En 25:e familj uppdagades så sent som på 1980-talet i och med att en tik av en tidigare inte känd familj vann CC i England, varvid hennes härstamning spårades så långt tillbaka det gick. I Norden finns faktiskt en 26:e familj, som så vitt känt inte finns kvar i rasens hemland. Det är genom tiken S Ch Kedale Molly som kennel Shepherd importerade 1932. Denna familj är finns fortfarande i Sverige och drygt 6% av de valpar som registrerades 2000-2007 går tillbaka till henne i rakt nedstigande led. Kedale Molly ligger 22-29 generationer bakom dem. Några av de tikfamiljer som dött ut i Europa är mer eller mindre vanligt förekommande i USA och Canada. Hanhundslinjen CHE är helt dominerande i Nordamerika, men BB-linjen är vanligast i vår del av världen.

Storbritannien, efterkrigstiden

Rasen har några mycket stora och inflytelserika kennlar att tacka för sin utveckling. Några av de första kennlarna har redan nämnts. Kennel Riverhill startades på 30-talet och var verksam ända till en god bit in på 80-talet. Än idag talas på många håll om Riverhill-typen som idealet. Kennel Shelert var en mycket stor kennel med tidvis långt över 100 hundar och stora framgångar i ringarna. Exford var den tredje av de tre stora som dominerade och styrde aveln under decennier. En del av dagens brittiska uppfödare menar att sheltien kvalitetsmässiga tillbakagång i hemlandet beror på just avsaknaden av dessa kloka och (penning-)starka uppfödare.

När man studerar tillgängliga rasböcker, utifrån dagens svenska perspektiv, slås man hur lite som nämns om problem. Det är naturligtvis en spegling av dåtidens tradition och kultur. Vad som framskymtar är dock två saker: dåliga temperament och testikelfel. Någon har beskrivit shelties som en ras som i utställningsringen oftast gömde sig bakom handlerns ben och hur härligt det var när frimodiga och glada hundar började visa hur det kunde vara. Ett annat omvittnat faktum är att många av de bästa hanarna som föddes runt 1948-52 var monorchider, exempelvis berömda och flitigt använda hanar som Ch Helensdale Ace, Ch Orpheus of Callart, Ch Exford Piskiegye Taw, Ch Viking of Melvaig, Ch Riverhill Rikki och Ch Francis of Merrion.

Rasens glansperiod i Storbritannien, framförallt i numerär men också kvalitetsmässigt, kan nog sägas ha varit 80-talet och en bit in på 90-talet.

Nordamerika

Redan innan rasen blev erkänd i Storbritannien importerades shelties till USA, och när första världskriget bröt ut skickades många shelties över Atlanten. Detta fortsatta under mellankrigsåren, men efter andra världskriget har knappt några importer gjorts. Den nutida nordamerikanska sheltiestammen baseras på de importer som gjordes i mellankrigsperioden. I USA och Canada har sheltien utvecklats något annorlunda jämfört med i rasens hemland. De som haft möjlighet att se ett större antal av de amerikanska hundarna vittnar om kraftigare hundar, med ett mer rektangulärt huvud (mindre tydlig kilform), mindre stop, markerade

ögonbrynsbågar, annorlunda form och placering på ögonen, mer energiska rörelser, kraftigare benstomme och runda tassar, samt ett mycket avancerat sätt att preparera pälsarna inför utställning, vilket ytterligare accentuerar skillnaderna. Rasstandarden skiljer sig något på vissa punkter.
Sheltien ligger på ca 20:e plats på American Kennel Clubs lista över populäraste raser, men AKC offentliggör inte antalet registreringar. Det torde dock handla om åtskilliga tusen registrerade valpar per år.

Andra länder

Rasen är relativt stark, både i numerär och kvalitet, i t.ex. Norge, Finland och Australien. I dessa länder introducerades rasen på 40- och 50-talen.

Registreringsstatistik från olika länder

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SE	746	837	868	801	862	789	955	828	846	892	867	899	840	916	858	993	949	1007	1035
NO	293	340	313	326	247	333	367	355	381	388	382	466	392	415	389	532	464	492	494
SF	786	905	784	818	695	756	634	590	554	576	611	666	711	703	704	714	728	754	901
DK	315	278	334	323	364	316	389	313	299	300	304	285	270	270	277	305	277	300	378
GB	4071	3883	3466	3169	3179	2933	3092	2662	2407	2185	2103	1673	1500	1684	1638	1596	1577	1655	1634
AU	1346	1257	1261	1303	1324	1223	1215	1009	1314	1101	1003	972	869	963	904	747	749	882	786

Sverige

Den första sheltien kom till Sverige 1930. Det var Einar och Aina Hauffman, kennel Shepherd's, som importerade en trefärgad hane vid namn Connis of Redbraes från England. Året efter importerades två sobeltikar från kennel Kilravock. Connis blev champion 1932. Snart föddes de första kullarna. Fler uppfödare började intressera sig för rasen, bland andra Askens, Forssheims, av Christensén. Alla började sin avel med Shepherds-hundar. Stormkappans kennel började också med en Shepherds-hund, men importerade snart flera utmärkt shelties. Flera Stormkappan-hundar såldes till kennel Pukedal som hade stor och framgångsrik uppfödning på 50- och 60-talen.

Efter att under hela 50-talet pendlat runt 250 registreringar per år började rasens popularitet raskt stiga, och 1969 var antal för första gången över 800.

Några av de problem uppfödarna hade att tampas med var dåliga temperament, klena kroppar och benstommar, fattiga pälsar, ojämna storlekar.

Rasklubben bildas

På initiativ av Birgitta Edgren Thun (senare Svarstad) bildades 1967 en inofficiell rasklubb som gavs namnet Sheltieringen. Klubben var underställd Svenska Sällskaps- och Dvärghundsklubben (SSD). Shetland sheepdog tillhörde på den tiden sällskapshundsraserna,

det var först många år senare som FCI:s gruppindelning gjordes om och sheltien flyttades till den nybildade vallhundsgruppen, vilket naturligtvis bättre speglade rasens ursprung.

1980 var Sheltieringen en så pass stor klubb att man ville stå på egna ben. Namnet byttes till Svenska Shetland Sheepdog Klubben (SSSK) och från att ha varit en rasklubb blev man nu en specialklubb. Svenska Kennelklubben har delegerat avelsansvaret för shetland sheepdog till SSSK.

1975 påbörjades uppbyggnaden av regionala distrikt i syfte att föra ut verksamheten i landet. Den första officiella utställningen arrangerades 1978.

Vid årsskiftet 2008/2009 hade SSSK ca 2000 medlemmar. Rasen har idag ca 210 aktiva uppfödare (sådana som innehar kennelnamn och har fött minst upp en kull de senaste tre åren), av dessa är ca 200 medlemmar i klubben.

Antal registreringar per år, Sverige 1949-2008

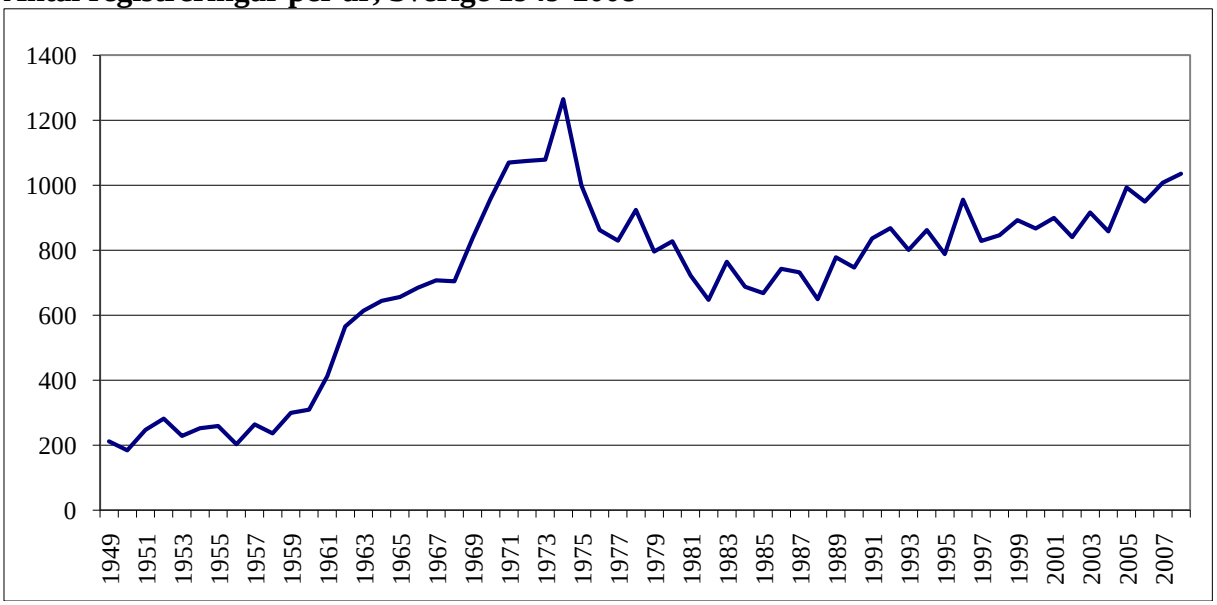

Nutida användningsområde och avelsinriktning

Shetland sheepdog, eller sheltie som blivit det internationella smeknamnet, är en mycket uppskattad sällskapshund. Den är lyhörd, livlig och lättlärd och passar utmärkt för allehanda aktiviteter, lydnad, agility, freestyle etc. I synnerhet inom agiltysporten hävdar sig sheltien synnerligen väl. Några shelties har prövats med gott resultat på viltspår, en och annan tävlar bruks, en handfull har avlagt tjänstehundsprov. Flera shelties är utbildade servicehundar. Några gör en insats på ägarens gård som får- eller kovallare, men sheltien kan inte mäta sig med de utpräglade vallhundsraserna.
Aveln bedrivs med inriktning på exteriör, mentalitet och hälsa (inte nödvändigtvis i just den ordningen). Så vitt känt bedrivs ingen avel med inriktning på vallning, vare sig i Sverige eller någon annanstans i världen.